

LES DROITS DÉCLARÉS

acht opstellen over de Franse
Verklaring van de rechten van de mens en de burger
van 1789

redactie
Jacob Giltaij, Jet Nijkamp, Max Garschagen

onder auspiciën van de afdeling Algemene Rechtsleer
van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid
van de Universiteit van Amsterdam

AMSTERDAM MMXXII

	WOORD VOORAF	4
I	VRIJHEID	8
	VOLTAIRE'S CAMPAGNE VOOR TOLERANTIE en artikel 10 van de Verklaring van de Rechten van de Mens en de Burger (1789), <i>Mees Vermeij</i>	10
	DOOR SPINOZA'S BRIL, de vrijheid van meningsuiting in artikel 11 van de Verklaring van de Rechten van de Mens en Burger van 1789, <i>Daniël Post</i>	18
	DECRIMINALISERING VAN SODOMIE in revolutionair Frankrijk, <i>Anouchka van Wier</i>	26
II	BELASTING & VERMOGEN	34
	PAS D'IMPOSITION SANS REPRÉSENTATION, Rousseau en de Franse Verklaring over belasting, <i>Piet Seidenberg</i>	36
	VERMOGEN, VROUWENRECHTEN EN BURGERSCHAP in de 'Déclaration des droits de la Femme et de la Citoyenne', <i>Elsien van Pinxteren</i>	46
III	SLAVERNIJ	54
	UNIVERSELE RECHTEN ONDER VOORBEHOUD, de Franse revolutie en slavernij op Saint-Domingue, <i>Kevin Capatina</i>	56
	VRIJHEID, BROEDERSCHAP EN GELIJKHEID? een rechtshistorische analyse over de afschaffing van slavernij in de Franse kolonie Saint-Domingue, <i>Karlijn de Back</i>	70
IV	OVER DE GRENS	78
	ECHTE BATAVEN JATTEN NIET, <i>Eefje Witvliet</i>	80
	AUTEURSBSCHRIJVINGEN	90
	BEELDVERANTWOORDING	91
	COLOFON	92

Op kerstavond 2021 wees de Hoge Raad een arrest waarvan al snel zou blijken dat dit een miljardentekort op de Rijksbegroting zou opleveren.¹ Volgens de Hoge Raad maakte de Nederlandse Staat onterecht géén onderscheid tussen personen die hun vermogen op een spaarrekening zetten en personen die hun vermogen beleggen.² De Staat behandelde ongelijke gevallen op gelijke wijze. Daarmee werd de Staat geacht in strijd te handelen met het in het EVRM vastgelegde gelijkheidsbeginsel alsmede het in het Eerste Protocol vastgelegde recht op eigendom. Het Nederlandse belastingstelsel vertoont daarin een interessante parallel met het Franse van de achttiende eeuw. Toen vormden de ongelijke en daarom onrechtvaardige geachte belastingheffingen zelfs een belangrijke aanleiding voor de Revolutie.³

De onrechtvaardigheid van het Franse prerevolutionaire belastingstelsel is door veel filosofen uit die periode bekritiseerd – zo ook door Rousseau. Een van de belangrijkste uitvloeisels van de Revolutie was de Franse Verklaring van de Rechten van de Mens en Burger (de ‘Verklaring’) – waarin de belangrijkste rechten van Franse burgers neer werden gelegd en die model heeft gestaan voor latere mensenrechtenverdragen.⁴ In dit essay zal ik derhalve de vraag behandelen in hoeverre de artikelen aangaande belastingheffing in de Verklaring overeenkomen met dan wel verschillen van de denkbeelden van Rousseau over dit onderwerp. Daartoe zal ik eerst de visie van Rousseau op belastingen uiteenzetten, om vervolgens

1 De Waard 2022
2 HR 24 december 2021, ECLI:NL:HR:2021:1963
3 Kwass 2006, p. 1
4 Lokin et al. 2020, p. 227

actief burgerschap worden politieke en sociale rechten aan elkaar gekoppeld. Voor vrouwen betekent deze invulling van actief burgerschap een verlies van aanspraak op de fundamentele rechten van de VRMB. Hoewel in de geest van de Franse Revolutie iedereen werd aangesproken als “burger,”¹² blijkt voor vrouwen burgerschap en daarmee vrijheid geen gegeven te zijn.

NATUURLIJKE FORMELE GELIJKHEID

Als reactie op de VRMB publiceert Olympe de Gouges op 15 september 1791 haar Verklaring. Middels tekstuele aanpassingen duidt zij aan dat naar haar idee de VRMB tekortschiet in de concretisering van het concept dat alle mensen gelijk en vrij zijn. Cole meent in zijn analyse van de Verklaring dat De Gouges, ondanks haar duidelijke betoog voor vrouwenrechten, niet ingaat op het onderscheid tussen actief en passief burgerschap zoals opgeworpen door Sieyès.¹³ Daarmee zou De Gouges de plank misslaan nu alleen het actief burgerschap gekoppeld werd aan gelijkheid.¹⁴

Echter, De Gouges' pleidooi voor burgerschap van vrouwen blijkt al uit de titel van haar pamflet. Hierin worden gelijke rechten aan *citoyen* en *citoyenne* toegekend. Met het herschrijven van de VRMB werkt De Gouges haar concept van burgerschap uit en stelt ze een nieuw, vrouw-inclusief formeel gelijkheidsbeginsel op.¹⁵ Zo benadrukt artikel 1 dat, *net zoals mannen*, ook vrouwen vrij worden geboren en dit blijven. Hiermee onderstreept De Gouges de tekortkoming van Rousseau's natuurlijke vrijheid,¹⁶ waarin vrouwen ondergeschikt zijn.¹⁷ Haar toevoeging aan artikel 1 is de premisse van haar betoog: uitsluiting van vrouwen is onnatuurlijk. Ook vrouwen hebben een onvervreemdbaar recht op vrijheid.¹⁸

12 Wallerstein 2003, p. 650.

13 Cole 2011, p. 204.

14 Wallerstein 2003, p. 673.

15 Deze aanpassingen en toevoegingen zijn schuingedrukt in het onderstaande. Voor het herkennen van de verschillen is dankbaar gebruik gemaakt van de analyse van Cole 2011.

16 De Gouges (1791) 1989, p. 66.

17 Cole 2011, p. 154.

18 De Gouges (1791) 1989, p. 66.

AUTEURSBESCHRIJVINGEN

Karlijn de Back

(2001) woont in Amsterdam, waar zij opgroeide. Ze studeert rechten aan de UvA en volgt een minor in Utrecht over jeugdcriminaliteit en jeugdbescherming, een terrein dat haar speciale belangstelling heeft.

Kevin Capatina

(1998) woont in Eindhoven en is derdejaars rechtenstudent aan de Universiteit van Amsterdam. Hij hoopt daar een master Strafrecht te kunnen volgen. Daarnaast heeft hij interesse voor kunst, muziek en film.

Elsien van Pinxteren

(1990) heeft een achtergrond in Midden-Oosten Studies (Arabisch en Hebreeuws) met een specialisatie in genderstudies en identiteit in conflictgebieden. Tijdens deze opleidingen werd haar belangstelling voor het recht gewekt. Zij studeert nu de volledige bachelor aan de UvA na een pre-master in Internationaal en Strafrecht. Naast haar studie werkt zij bij stichting Intermin en schrijft zij voor [KAF.online](#), waar zij maatschappelijke vraagstukken aankaart.

Daniël Post

(1997) is honoursstudent Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Amsterdam. Daarnaast is hij student- en onderzoeksassistent aan verschillende afdelingen van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam. In juni 2021 studeerde hij af aan het Conservatorium van Amsterdam met specialisatie in klassiek orgel en piano.

Piet Seidenberg

(1997) studeert fiscaal recht en studeerde hiervoor politicologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is momenteel werkzaam als wetenschappelijk medewerker bij Knoops' advocaten en interesseert zich met name voor de problematiek van grensoverschrijdende belastingheffing.

Mees Vermeij

(1998) is een derdejaars honoursstudent rechtsgeleerdheid die zich tijdens zijn studie breed heeft georiënteerd. Momenteel volgt hij de minor fiscaal recht en vertegenwoordigt hij de Universiteit van Amsterdam bij de Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot.

Anouchka van Wier

(2003) woont in Hoorn, Noord-Holland. Ze is een derdejaars rechtenstudent en een eerstejaars Psychologie student aan de Universiteit van Amsterdam.

Eefje Witvliet

(1998) studeerde Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam, l'Université Paris Nanterre en het Koninklijk Nederlands Instituut in Rome. Momenteel studeert zij Rechtsgeleerdheid en wil zij zich specialiseren in het Internationale Strafrecht.

BEELDVERANTWOORDING

omslag buitenkant:

Olympe de Gouges trekt ten strijde, houtskool op geprepareerd papier, 60 × 120 cm. Naar *Napoleon steekt de Alpen over* door J.-L. David (1801-3) en op basis van contemporaine portretten van De Gouges door Alexander Kucharski en Charles-Guillaume-Alex Bourgeois. Olympe de Gouges schreef in 1791 de *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*.

omslag binnenkant:

De eed op de kaatsbaan, houtskool en pastel op geprepareerd papier, 50 × 105,5 cm. Naar *Le Serment du Jeu de Paume* door J.-L. David (1791). De vertegenwoordigers van de derde stand, aangevuld met sympathisanten uit de andere standen, kwamen bijeen op de kaatsbaan en zwoeren niet uiteen te gaan voordat een grondwet was geformuleerd. De *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen* was de volgende stap.

p. 2

Pagina 1 van het originele manuscript van de *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen* uit 1789, zoals bewaard in de Archives Nationales in Parijs.

p. 8-9

De vrijheidsboom van Bayeux, houtskool op geprepareerd papier, 32 × 49 cm. In Frankrijk werden in de revolutiejaren in veel steden en dorpen vrijheidsbomen geplant. De plataan in Bayeux, geplant in 1797, is een van de weinige nog overgebleven vrijheidsbomen uit die tijd. Recentelijk heeft de gemeenteraad van Bayeux een verklaring voor de rechten van bomen geformuleerd.

p. 34-35

De vrijheidsboom op Franse Euromunten, houtskool op geprepareerd papier, 32,5 × 49,5 cm. De vrijheidsboom wordt beschouwd als getuige van de geschiedenis en als kenmerk van Frankrijk en staat op 1-euro en 2-euro munten. In 2022 is een nieuwe Franse Euromunt geslagen, nu met twee bomen achter elkaar, een eik en een olijf.

p. 54-55

Palm op Haïti, houtskool op geprepareerd papier, 38 × 57,5 cm. De *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen* wakkerde een revolutie aan op de Franse kolonie Saint-Domingue. Toen leider van de revolutie Toussaint Louverture in 1802 door Napoleontische troepen gevangen werd genomen en werd weggevoerd, zou hij gezegd hebben dat zijn uitschakeling voor de revolutie niets uitmaakte, want wanneer je de boom van de vrijheid omhakt, zorgen de vele diepe wortels ervoor dat er een nieuwe uitgroeit (M. Granqvist, 'Haiti: the deep roots of liberty', *New African* 2006 (450), p. 50). Een stimulans voor Jean-Jacques Dessalines die de strijd voortzette. In 1804 was de onafhankelijkheid van Saint Domingue een feit. Haïti werd de nieuwe naam.

p. 68-69

New & accurate MAP of the WEST-INDIES and the adjacent Parts of North & South AMERICA, ca. 1755, Library of Congress; kaart van het Caraïbisch gebied met daarop o.a. het toenmalige Saint-Domingue.

p. 78-79

De vrijheidsboom van Oisterwijk, houtskool op geprepareerd papier, 38,5 × 56 cm. De Franse revolutie vond navolging in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Met de Bataafse revolutie van 1795 werd ook het planten van vrijheidsbomen overgenomen. En net als in Frankrijk zijn er nog maar weinig vrijheidsbomen in Nederland over. In Oisterwijk staat er een, deze zomereik.

COLOFON

LES DROITS DÉCLARÉS

acht opstellen over de Franse
Verklaring van de rechten van de mens en de burger
uit 1789

Onder reactie van Jacob Giltaij, Max Garschagen en Jet Nijkamp,
die ook de tekeningen maakte, is dit boekje geproduceerd
onder auspiciën van de afdeling Algemene Rechtsleer
van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van
de Universiteit van Amsterdam.

december 2022

© *teksten* bij de diverse auteurs als genoemd
© *tekeningen* Jet Nijkamp
letter Adobe Garamond Pro
papier Munken Lynx
boekverzorging Arthur Dijkstra
productie uitgeverij Tienstuks

ISBN 978 90 8860 186 6

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM
Faculteit der Rechtsgeleerdheid